

HATAY İLİNDE SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİK POTANSİYELİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Rengin GÜRAĞAÇ¹, Mevlüt ÖZ¹, Müge GÜRLER¹, Funda TURAN^{1*}

Makalenin alındığı tarih: 03, 2010
Kabul tarihi: 10, 2010

ÖZET

Son yıllarda su ürünleri yetiştiriciliği, Dünya'da ve Türkiye'de büyük gelişme gösteren bir sektördür. Türkiye, içsu kaynakları ve denizleri yaklaşık 25 milyon ha yüzey alanı ile büyük bir su ürünleri yetiştiricilik potansiyeline sahiptir. Bu potansiyel dikkate alındığında şu an ki üretim miktarı çok düşük seviyede olup mutlaka geliştirilmelidir. Hatay ili Akdeniz Bölgesi'nin doğusunda yer almaktadır ve yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçen Akdeniz iklimi görülmektedir. Hatay'da yetiştiriciliği yapılan en önemli türler denizlerde çipura (*Sparus aurata*) ve levrek (*Dicentrarchus labrax*), iç sularda genel olarak gökkuşağı alabalığıdır (*Oncorhynchus mykiss*). Hatay'da üretimin en yoğun yapıldığı ilçe İskenderun'dur. Burada en çok deniz balıkları yetiştiriciliği yapılmaktadır. İçsu ürünleri yetiştiriciliği ise yoğun olarak Hassa ilçesinde yapılmaktadır. Hatay ilinde toplam 9 adet su ürünleri işletmesi mevcut olup toplam yıllık kapasite 1767 ton'dur. Bu üretimin 1540 tonu İskenderun ilçesinden sağlanmaktadır. Bu makalede Hatay ilinde su ürünleri yetiştiricilik potansiyeli değerlendirilmiş ve sürdürülebilirliğine yönelik mevcut durumu tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Su ürünleri yetiştiriciliği, Üretim, Hatay, Türkiye.

ABSTRACT

AQUACULTURE POTENTIAL IN HATAY AND ITS ASSESMENT

In the recent years, aquaculture is sector in the World and Turkey, enjoying great potential for development. Turkey with rich freshwater and marine ecosystems about 25 million ha surface is also endowed with aquaculture potential. Therefore, the underproduction in our country must be improved. The province of Hatay is located at the eastern part of The Mediterranean region of Turkey. The majority of Hatay shares the climate of The Mediterranean in which the summer seasons are hot and dry while winter seasons are soft and rainy. The important cultured species are sea bream (*Sparus aurata*), sea bass (*Dicentrarchus labrax*), rainbow trout (*Oncorhynchus mykiss*) in Hatay.

¹ Mustafa Kemal Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi, İskenderun/HATAY.

* Correspondence to: Funda TURAN, Mustafa Kemal Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi, Yetiştiricilik Bölümü, 31200 İskenderun/HATAY Tel: 0 326 614 18 66 Fax: 0 326 614 18 77 E-mail: turanfunda@yahoo.com

The most marine fish culture is done in İskenderun town of Hatay. The nine aquaculture farms are present in the Hatay and their total production capacity is about 1767 tons/years. The about 1540 tons/years of this production is mostly obtained for İskenderun town. In this paper status and future prospects of aquaculture in province of Hatay have been reviewed and potential approaches for sustainable development have been discussed.

Key Words: Aquaculture, Fish production, Hatay, Turkey

GİRİŞ

Su ürünleri yetiştiriciliği, insanların sağlıklı beslenmesi, sanayi sektörüne hammadde temini, istihdam oluşturması, kırsal kalkınmaya katkı sağlaması, yüksek ihracat imkânı ve doğal kaynakların daha etkin yönetimi ile biyolojik çeşitliliğin korunması konularında önemli fırsatlar yaratmaktadır. Su ürünleri sektörü protein açığının kapatılmasında oldukça önemli bir konuma gelmiştir. Dengeli ve sağlıklı beslenmenin bilincinde olan toplumlar hayvansal protein ihtiyaçlarının karşılanmasında su ürünlerinden yüksek oranda yararlanmaktadır. Bu konum itibarıyla 1984'den beri her yıl %11'in üzerindeki büyümeyle, gıda sektörleri arasında en hızlı büyüyen ve gelişen sektör unvanını almıştır (FAO, 2004).

Dünyada su ürünleri yetiştiricilik faaliyetleri, özellikle son 10 yılda önemli bir gelişme göstermiştir. Yetiştiricilikle üretilen su ürünleri miktarı, 1990'da 16,8 milyon tondan 2006 yılında 51,6 milyon tona ulaşmıştır. Su ürünleri yetiştiriciliği, dünya balıkçılık üretiminin yaklaşık olarak % 30'unu karşılamakta olup, yılda % 10'dan daha fazla artan bir büyüme göstermektedir (FAO, 2007). Dünya toplam su ürünleri üretimi içinde avcılığın payı sürekli düşmektedir. Okyanuslardan avcılık yoluyla elde edilebilecek üretim miktarının en fazla 100 milyon ton olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, artan su ürünleri talebinin karşılanmasında su ürünleri yetiştiriciliğine olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır (Brown ve Kane, 1999).

Dünyada yetiştiricilikle üretilen su ürünleri miktarının 2025 yılında 62 milyon ton/yıl hedefine ulaşacağı tahmin edilmektedir. Türkiye üretim miktarı dikkate alındığında, AB ülkeleri arasında 7. sıraya girmektedir. Fakat kişi başına su ürünleri tüketimi açısından 8-10 kg ile son sıralarda yer almaktadır. FAO istatistiklerine göre dünya su ürünleri tüketimi yaklaşık 15 kg'dır. AB ülkelerinde kişi başına balık tüketiminin 22 kg olduğu göz önüne alındığında dünya ve AB ortalamasına ulaşabilmek için tüketimin 1,5-3 kat artırılması gerekmektedir (Davenport et al. 2003)

Türkiye, dünyadaki konumu itibarıyla zengin su kaynakları potansiyeline sahip olup, toplamda 25.577.200 ha su ürünleri üretim alanları bulunmaktadır. Söz konusu bu alanın yaklaşık %95.48'ini denizler (24.135.000 ha), %3.52'sini doğal göller (890.300 ha), %1.35'ini baraj gölleri (341.900 ha), %0.79'unu akarsular (2.000 km²), %0.27'sini lagün gölleri (70.000 ha) ve de yaklaşık %0.04'ünü (10.000 ha) göletler oluşturmaktadır (Anonim, 2001; Çelikkale ve ark., 1999). Türkiye'nin sahip olduğu iklim ve su koşulları su ürünleri yetiştiriciliğine uygun olduğundan, su ürünleri sektörü önemli bir ekonomik girdi sağlayan uğraşı alanı haline gelmiştir (Doğan, 2003). Yapılan araştırmalara göre ülkemiz iç su kaynaklarının yılda 1 milyon ton civarında su ürünleri üretimi potansiyeli olduğu bildirilmiştir (Çelikkale ve ark. 1999).

Günümüzde ise bu kaynaklardan ancak 646 bin ton (yaklaşık 494 bin ton avcılık, 152 bin ton kültür balıkları üretimi) ürün elde edilmektedir. 2008 yılında yetiştiricilik üretiminin miktar olarak %43,73'ü içsularda, %56,27'i ise denizlerde gerçekleştirilmiştir. Bir önceki yıla göre 2008 yılında denizlerde yapılan yetiştiricilik üretimi %5,92 oranında, içsulardaki yetiştiricilik üretimi %12,75 oranında artmıştır. Yetiştirilen en önemli türler içsularda %43,32 ile gökkuşuğu alabalığı, denizlerde %32,37 ile levrek, %20,81 ile çipuradır (TUİK, 2009).

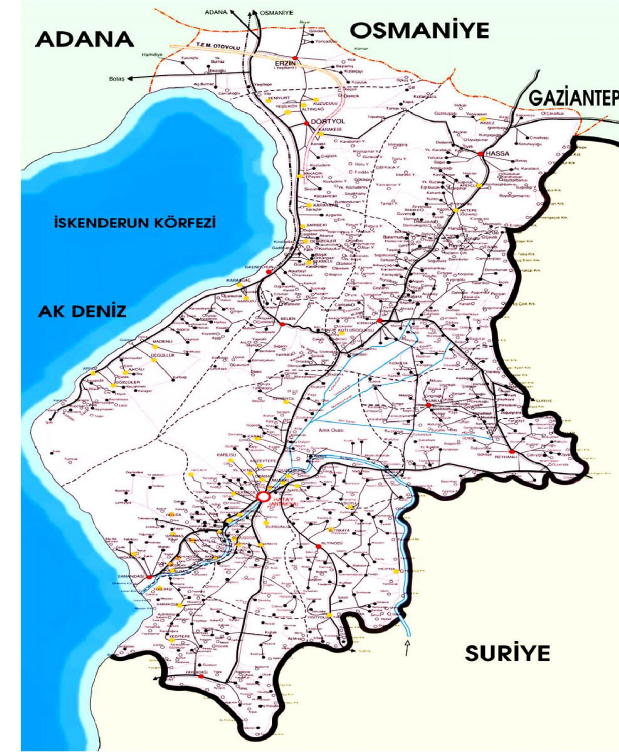
Bölgelere göre üretim değerleri incelendiğinde, bölgemizin bu üretim değerleri içerisindeki payı %4,55 ile 4. sırada gelmektedir (TUİK, 2009). Ülkemizde kültür balıkçılığının gelişmesine paralel olarak Hatay ilinde de kültür balıkçılığı çalışmaları 1990'li yıllarda başlamış ve son yıllarda hızlı bir gelişme kaydetmiştir.

Bu araştırmada, Hatay ilindeki kültür balıkçılığının mevcut durumu, potansiyeli ve bu potansiyelin değerlendirme olanaklarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Hatay ili Türkiye'nin en güneyindeki ili olup, 5403 km²'lik yüzölçümü ile 35° 52' ve 37° 04' kuzey enlemleriyle, 35° 40' ve 36° 35' doğu boylamları arasında yer alan, doğusunda ve güneyinde Suriye, batısında Akdeniz, kuzey batısında Adana, kuzeyinde Osmaniye ve kuzeydoğusunda Gaziantep bulunmaktadır. Hatay ilinin biri merkez olmak üzere 12 ilçesi bulunmaktadır. Bunlar; Antakya (merkez), Hassa, Belen, Dört Yol, Kırıkhan, Reyhanlı, Samandağ, Altınözü, İskenderun, Kumlu, Erzin ve Yayladağı'dır. Hatay ilinde yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçen Akdeniz iklimi görülmektedir.

Hatay ilindeki su ürünleri yetiştiriciliği ile ilgili olarak 2010 Şubat ayında Hatay Tarım İl Müdürlüğüne gidilerek mevcut işletmeler, projesi onaylanan işletmeler ve müracaat aşamasında olan işletmelere ait bilgilerden yararlanılarak ve değerlendirilerek bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1. Hatay il haritası.
Figure 1. Hatay province.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Hatay ili su ürünleri üretimi açısından önemli potansiyele sahiptir. İl'de Asi Nehri, Afrin Çayı, Karasu gibi nehir ve derelerde içsu balıklarının üretimi yapılmaktadır. Ayrıca yine yetiştiricilik yapılan 5 göl (2'si kurutulmuş), 3 gölet bulunmaktadır (Anonim, 2006). İl'in nehir, gölet, dere bulunan ilçelerinde iç su balıkları yetiştiriciliği ve Akdeniz'e kıyısı olan ilçelerinde ise diğer deniz ürünleri üretimi (avcılık ve yetiştiricilik) yapılmaktadır.

Hatay ilinde su ürünleri yetiştiriciliği yapan ruhsatlı 9 adet işletme bulunmaktadır. Bunlardan 3'ü çipura-levrek, 1'i aktif olmamakla birlikte 6 adedi ise içsu balıkları yetiştiriciliği yapan işletmelerdir. İçsu balıkları yıllık toplam üretim kapasitesi yaklaşık olarak 227 ton'dur. İşletmelerin üretim kapasiteleri 10-100 ton/yıl arasında değişim göstermektedir. İl'de 100 tonluk üretim kapasitesine sahip 1 adet işletme olup, bu işletme Hassa ilçesinde bulunmaktadır. Hatay ilinde faaliyet gösteren içsu ürünleri yetiştiricilik işletmelerinin büyük çoğunluğunu 50 ton/yıl'dan daha düşük üretim kapasitesine sahip olan küçük aile tipi işletmeler oluşturmakta olup deniz balıkları üretimi yapan işletmelerin üretim kapasiteleri daha yüksektir (Anonim 2010).

Deniz balıkları yetiştiriciliği yapan işletmelerin toplam üretim kapasitesi 1540 ton'dur. Bu işletmelerin üretim kapasiteleri 29-950 ton arasında değişmektedir ve il'de 950 tonluk üretim kapasitesine sahip 1 işletme olup, bu işletme İskenderun ilçesinde bulunmaktadır (Anonim 2010).

Hatay ilinde üretim yapan işletmelerin ilçelere göre dağılımı, sayısı ve kapasiteleri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Hatay ilinde su ürünleri yetiştiricilik işletmelerinin ilçelere göre dağılımı.

Table 1. Distribution of aquaculture farms according to towns in the Hatay province.

İlçe Adı	Üretilen Ürünler	Aktif İşletme Sayısı	Toplam Kapasite (ton/yıl)
Erzin	Alabalık	2	39
Hassa	Alabalık	3	159
İskenderun	Alabalık	1	29
İskenderun	Çipura, Levrek	2	1511
Samandağ	Çipura, Levrek	1	29
Toplam		9	1767

Hatay ilinde, en fazla su ürünleri üretiminin özellikle İskenderun ilçesinde yoğunlaştığı görülmektedir (Tablo 1). İskenderun'da 1 adet alabalık, 2 adet çipura levrek üretimi yapılan toplam 3 adet su ürünleri yetiştiricilik işletmesi faaliyet göstermektedir. Bu işletmelerin toplam yıllık üretim kapasitesi 1540 tondur. Hassa'da 3 adet içsu balıkları yetiştiriciliği yapan işletme bulunmaktadır ve bunlardan sadece 2 âdeti aktif durumdadır. Toplam yıllık üretim kapasitesi 129 ton/yıl. Samandağ ilçesinde deniz balıkları üretimi yapan 1 adet aktif işletme bulunmakta olup toplam yıllık üretim kapasitesi 29ton/yıldır. Erzin ilçesinde ise içsu balıkları yetiştiriciliği yapan 2 adet işletme bulunmakta olup, toplam yıllık üretim kapasitesi 39 ton/yıl (Tablo 1).

Hatay ilinde son verilere göre su ürünleri üretimi yapmak amacıyla hazırlanan projelerden 1 âdeti yetiştiriciliğe uygun olduğu kabul edilerek onaylanmıştır. Projenin uygulama alanı ve üretim yeri Samandağ ilçesi Kapısıyü köyünde beton havuzlarda olup, toplam üretim kapasitesi 10 ton/yıl olarak belirlenmiştir.

İl'de su ürünleri yetiştiriciliği için müracaat eden ve ilgili bakanlıktan ön izin almış 14 adet işletme bulunmaktadır. Bunların 10 âdeti İskenderun'da çipura levrek yetiştiriciliği yapacaktır ve her birinin kapasitesi 900ton/yıl olarak belirtilmiştir. Samandağ'ı için ise 3 adet müracaat olup, bunların 2'sinin üretim miktarı 140-740ton/yıl arasında değişen çipura-levrek yetiştiriciliği, diğerinin üretim miktarı 29ton/yıl olup işletmede sazan balığı yetiştiriciliği yapacaktır. Müracaat eden diğer işletmede ise yılda 50.000 adet olmak üzere akvaryum balıkları üretimi yapılacaktır.

Hatay ilinde su ürünleri yetiştiriciliği için yeni müracaatını yapmış 7 adet işletme bulunmaktadır. Müracaat aşamasındaki işletmelerin 2 âdeti çipura levrek, 2 âdeti alabalık, 2 âdeti sazan, karabalık, yılanbalığı üretimi, diğer işletme ise kurbağa yetiştiriciliği yapacaktır (Tablo 2).

Tablo 2. Hatay ilinde yeni müracaatta bulunan işletmeler

Table 2. Distribution of fish farms project to certified, according to towns in the Hatay province.

İlçe Adı	Müracaatı Yapılmış İşletme Sayısı	Üretilen Ürün	Toplam miktar (ton/yıl)
Dörtöyol	1	Çipura-levrek	29
Samandağ	1	Karabalık, Sazan, Yılanbalığı	29
Samandağ	1	Çipura, Levrek,	29
Serinyol	1	Alabalık	10
Yayladağ	1	Alabalık	29
Yayladağ	1	Kurbağa	29
Kırıkhan	1	Sazan, Karabalık	10
Toplam	7		165

Hatay ilinde şu an aktif olarak bulunan 8 adet işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin toplam mevcut proje kapasiteleri 2010 yılı için; deniz üretimi proje kapasiteleri; 1540 ton/yıl çipura ve levrek, içsu üretimi proje kapasiteleri; 227 ton/yıl gökkuşuğu alabalığı olarak belirlenmiştir. Hatay ilinde 2010 yılı Şubat ayı verilerine göre su ürünleri üretimi için projesi onaylanan 1 adet işletme olup proje kapasitesi 10ton/yıl olarak belirlenmiştir. Ayrıca, Hatay ilinde, su ürünleri yetiştiriciliği için ilgili bakanlıktan ön izin almış, proje hazırlama aşamasında olan 14 adet işletme bulunmaktadır ve toplam yıllık üretim kapasiteleri deniz üretiminde 9880ton/yıl, içsu üretiminde 29ton/yıl olup yaklaşık 9909ton/yıl olarak belirlenmiştir. Yeni müracaatta bulunan ise 7 adet işletme vardır ve bu işletmelerden deniz üretimi yapacak işletme kapasitesi 58ton/yıl, iç su üretimi yapacak işletme kapasitesi 78ton/yıl olarak belirlenmiştir. Buna göre, Hatay ilinde projesi onaylanan ve müracaat aşamasındaki işletmelerin de üretime başlamasıyla birlikte toplam da 30 adet işletme olacaktır ve yıllık üretim kapasitesi yaklaşık 10.084 ton'a ulaşacaktır.

Türkiye içsu kaynakları ve denizleri yaklaşık 25 milyon ha yüzey alanı ile büyük bir su ürünleri yetiştiricilik potansiyeline sahip olup, bu potansiyel dikkate alındığında şu an ki üretim miktarının çok düşük seviyede olduğu görülmektedir. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, deniz ürünleri yetiştiriciliğine uygun alanları, 1993 yılında yaptığı bir çalışma ile belirlemiştir. Bu çalışma ile 23'ü Akdeniz'de olmak üzere toplam 122 adet potansiyel alan saptanmıştır. Bu alanlarda mevcut tesislere ilaveten kurulabilecek işletme sayısı 535 adet olarak belirlenmiş olup, açık deniz hariç, bu alanlarda yetiştirilebilecek su ürünleri miktarı toplam 85000 ton/yıl olarak tahmin edilmiştir (Tablo 3). Bölgemizde ise bu bağlamda kurulabilecek işletme sayısı toplam 75 adet olup, üretim kapasitesi 22000 ton/yıl olarak tahmin edilmektedir.

Tablo 3. Türkiye sahillerinde ilk belirlemelere göre su ürünleri yetiştiriciliğine uygun potansiyel alan sayısı ve bu alanlarda kurulabilecek işletmeler (DPT 2001)

	Karadeniz	Marmara	Ege	Akdeniz	Toplam
Potansiyel alanlar	29	3	67	23	122
Kurulabilecek işletme sayısı	54	6	400	75	535
Kapasite (ton/yıl)	20000	3000	40000	22000	85000

2010 yılı itibarıyla Hatay ilinde projesi onaylanan ve müracaat aşamasındaki işletmelerin de üretime başlamasıyla birlikte toplam da 30 adet işletme olacağı ve yıllık üretim kapasitesi yaklaşık 10.084 ton'a ulaşacağı göz önünde bulundurulursa, bu sayının en az 2 kat daha artırılabilir bir kapasitenin var olduğu açıkça gözlemlenmektedir.

Ayrıca, Ülkemizin 1997'den beri katıldığı ve 5 Mart 2002 tarihinde imzalanan Uluslararası Doğu ve Orta Avrupa Balıkçılığını Geliştirilme Teşkilatına (EUROFISH) üyeliğimizle ilgili Anlaşma Metni 23.06.2004 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir. Yine, FAO tarafından hazırlanan ve Doğu Akdeniz Havzasındaki su ürünleri kaynaklarının yönetimi, korunması ve izlenmesine yönelik olarak bölge ülkelerinin balıkçılık istatistikleri ve bilgi erişim sistemlerinden faydalanmasını amaçlayan "Akdeniz Balıkçılık İstatistikleri ve Bilgi Sistemine Katılım (MEDFISIS)" projesi ile, su ürünleri ile ilgili sağlıklı ve hızlı erişilebilir istatistik bilgilerinin temini ve diğer Akdeniz ülkeleri ile paylaşımı sağlanacaktır.

SONUÇ

Türkiye, içsu ve denizel kaynakları açısından su ürünleri yetiştiriciliğine çok uygun olup, büyük bir potansiyele sahiptir. Ayrıca, yetiştiriciliğe uygun alanların üretime alınması halinde önümüzdeki on yılda yetiştiricilik yoluyla 100-150 bin ton balık üretimi mümkün görülmektedir. Bu hedefe ulaşabilmek için sektör bütün yönleriyle irdelenmeli ve gerekli yatırımlar yapılmalıdır. Su ürünleri yetiştiriciliğinin en iyi şekilde değerlendirilebilmesi için bölgemizde bulunan işletmelerin üretim faaliyetlerinin sürdürülmesi, bazılarının yeni faaliyete geçecek olması sonucunda bölgede yetiştiricilik aktivitesinin artacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle, il de su ürünleri yetiştiriciliğinden kaynaklanan olası çevresel etkilerin izlenmesinin önemli olduğu, yetiştiricilik kaynakları için önem teşkil ettiği de unutulmamalıdır. Ayrıca, sektörün sorunlarının çözümü için üniversitelerle teknik ve bilimsel işbirliğinin geliştirilmesi gereklidir.

KAYNAKÇA

- Anonim, (2001). 8th Five Years Development Planning (2001-2005) (in Turkish), DPT, Ankara. 158 p.
- Anonim, (2006). Hatay İli Çevre ve Durum Raporu, Hatay Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Hatay.
- Anonim, (2010). Hatay Tarım İl Müdürlüğü 2010 yılı verileri (yayınlanmamış).
- Brown, L. ve Kane, H., (1999). Yarını Düşünmek-Dünyanın Nüfus Taşıma Kapasitesinin Yeniden Değerlendirilmesi, Tema-Tübitak Yayınları, Yayın No: 6, Ankara.
- Çelikkale M. S., Düzgüneş E., Okumuş İ., (1999). Türkiye Su Ürünleri Sektörü, Potansiyeli, Mevcut Durumu ve Çözüm Önerileri. İTO Yayın No: 1999-2 İstanbul.
- Davenport, J., Black, K., Burnell, G., Cross, T., Culloty, S., Ekaratne, S., Furness, B., Mulcahy, M. and Thetmeyer, H., (2003). Aquaculture: The Ecological Issues. Blackwell Publ., USA, 89 p.
- Doğan, K., (2003). Ülkemizin Akuakültür Potansiyeli ve Pazar Durumu, *Deniz ve Balıkçılık Aylık Sektörel İhtisas Dergisi*, Sayı 2, Kısım I., 1-11.
- DPT, (2001). Su Ürünleri ve Su Ürünleri Sanayi. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ö.İ.K. Raporu, Yayın No: 2575.
- FAO, (2004). FAO Aquaculture Newsletter (FAN), Special Issue, June 2004, No:35, 57s.
- FAO, (2007). Fishery information. Data and Statistics Unit. Rome. <http://www.fao.org> (25.01.2009)
- TÜİK, (2009). Su Ürünleri İstatistikleri. T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. Ankara.<http://www.tuik.gov.tr> (16.07.2009), s. 125.